PAYLAŞIM

(infak, îsar)

Kur'an'ın en hayatî kavramlarından biri olan infak, pazar kurmak, malı satıp tüketmek anlamlarındaki 'nefak' kökünden bir kelime olup malı harcayıp tüketmek, harcaya harcaya yoksullaşmak demektir. Aynı kökten gelen ve Türkçe'de de kullanılan nafaka da 'harcanan miktar' demektir.

Kur'ansal bir terim olarak infak, hemen hemen bu sözlük anlamında kullanılmıştır. Terimsel yapısıyla infak, sahip olduğumuz mal ve imkânları, onlara daha az sahip olanlarla aynı düzeye inin-ceye kadar paylaşmak demektir.

Kur'an'a göre, infak, insana emanet edilmiş imkânların onların gerçek sahibinin iradesi yönünde ilgili yerlere tevdi edilmesidir. Mal ve imkân sahibi, burada, kendisinden önce başka birinin yönettiği bir emaneti kotaran bir haleftir. Onun bir selefi vardı. Bir süre sonra yeni bir halef gelecek, o, selef olacaktır. Kur'an, esrarlı kelam sanatını burada da göstererek şöyle diyor:

"Allah'a ve resulüne iman edin; sizi, üzerinde, daha öncekilerin yerine buyruk sahibi yaptığı şeylerden, başkalarına pay çıkarın! içinizden iman eden ve infakta bulunanlar için çok büyük bir ödül vardır... Allah yolunda harcama yapmanıza engel ne var ki?.. Göklerin ve yerin mirası zaten Allah'ındır." (Hadîd, 7, 10)

Kur'an'ın bu erişilememiş paylaşım anlayışı, Türk lirizminin ölümsüz ustası Yunus Emre (ölm.1320) tarafından şu kısa dizelerde bir kez daha sonsuzlaştırılmıştır:

"Mal sahibi, mülk sahibi
Nerde bunun ilk sahibi?
Mal da yalan, mülk de yalan;
Var biraz da sen oyalan!"

Geri dönüşü kesin ve çok kârlı olan infakın savsaklanması, yine bir varlık kanunu olarak, sadece gelecek kârdan yoksun bırakmakla kalmaz, insanı tehdit ve tehlikeyle yüz yüze getirir. Kur'an'ın bu noktadaki uyarısı çok açık ve radikaldir:

"Allah yolunda harcama yapın/nimetleri paylaşın; kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın!" (Bakara, 195)

Bu 'tehlike' nedir? Kur'an bunu başka bir yerde çözmüştür: İnfakın savsaklanmasından doğacak iki kötü sonuca işaret edilmiştir:

1. Münafıklık,
2. Azap.

İnfakı savsaklamanın sonunun nifak olduğu Kur'an'ın verileri arasındadır. Bunu biraz sonra göreceğiz.

Azap tehdidine gelince, paylaşımı savsaklamanın sonucu olan azap bir 'acıklı azap'tır. Buradaki 'azap' sözüne bakarak infakı savsaklamanın ahirette cezalandırılacak bir olumsuzluk olarak düşünülmesi yanlış olur. Kur'an, azapla sadece ahiretteki cezaları değil, dünyadaki ceza, bela ve tehditleri de kasteder, (bk. burada, Azap mad.) O halde, infakın savsaklanmasının yaratacağı azap ve cehennem, dünya hayatında başlayıp ahirette devam edecek bir süreci akla getirmelidir. Dünyada sefalet, hastalık, kavga, terör, cinayet, ihtilal vs. olarak başlar, ahirette oranın şartlarına özgü azaplarla devam eder. Kur'an şöyle diyor:

"Altını ve gümüşü depolayıp da onları Allah yolunda harcamayanlara korkunç bir azap muştula! Gün olur, cehennem ateşinde onların üzerine lav dökülür de bununla onların alınları, böğürleri, sırtları dağlanır: 'İşte egolarınız için yığdıklarınız. Hadi, tadın biriktirmiş olduklarınızı!" (Tevbe, 34-35)

Anlaşılan o ki, mal ve imkânları kendi tekelinde tutup egoları için istifleyenler, bir gün bu biriktirdiklerini yiyip harcayamayacak bir ortamla yüz yüze gelecekler ve hayatlarını kendi elleriyle zehirlemiş olacaklardır. O gün geldiğinde, hayat onlar için çok korkunç bir cehenneme dönüşecektir.

Tam bu noktada, Kur'an, bu olumsuzluğun âdeta sebebi gördü-

ğü bir zümreye gönderme yapmakta ve bu yaptığıyla, insanlık tarihinde en büyük mucizelerden (isterseniz devrimlerden deyin) birini önümüze koymaktadır.

Infakı savsaklayanların karşılaşacakları korkunç sonu gündeme getiren yukarıki ayetler, din temsilcilerinin halkın malını talan edip yemek için oynadıkları oyunları ifadeye koyarak söze girmektedir. Böylece, paylaşımın yerine tekelci depolamanın geçişinde din sınıfının tarihsel rolüne ve günahına parmak basılmakta, insanlık şu yolda uyarılmaktadır:

Paylaşımı engelleyen olumsuzlukların altında bir biçimde, talan ve yalanı dinlestiren zümre yani din sınıfı vardır.

Yukarıda bir kısmını verdiğimiz ayetlerin (9/34-35) şimdi tümünü okuyalım:

"Ey iman sahipleri! Şu bir gerçek ki, hahamlardan ve rahiplerden birçoğu halkın mallarım uydurma yollarla tıkabasa yerler ve Allah'ın yolundan geri çevirirler. Altını ve gümüşü depolayıp da onları Allah yolunda harcamayanlara korkunç bir azap muştula!"

İnfakı savsaklayan zihniyetlerin temel niteliklerini tanıtan Kur'an, bir savsaklama gerekçesi daha veriyor: Paylaşmak istemeyenler, "Allah'ın vermediğine biz mi vereceğiz? Allah dileseydi onlara da verirdi!" (Yasin, 47) türünden bahaneler ileri süreceklerdir. Kur'an üslubunun mahremi olanlar bu tanıtımın söylemek istediğinin şu olduğunu anlamakta zorluk çekmezler:

Toplumda ve nihayet küremizde, yoksulluğun sebebi Allah değildir. Yoksullar, Allah'ın zulmüne veya öfkesine uğradıkları için değil, hakları gasp edildiği veya paylaşım işletilmediği için o haldedirler. Yani ortada, Allah'ın insana zulmü değil, insanın insana zulmü vardır. Bu zulmü aşmak da insana düşmektedir. Bunun yolu ise zulme seyirci kalarak pasif zalim konumuna düşme yanlışından kurtulmak, zulme karşı savaşmaktır.

Paylaşım konusunda insana düşen, zulümlerini Allah'a fatura etmeye uğraşmak yerine, Allah'a güvenerek elindeki nimetlerden hemcinslerine sürekli pay çıkarmaktır. Gerçekten de, Kur'an'a göre, infak, Yaratıcı'ya güvenin en açık göstergesidir. İnfakın yaşattığı güven, insanın sadece toplumsal huzurunun değil, bi-

reysel mutluluğunun da garantisidir. Habire yığan insanın içindeki doymazlık ve yetersizlik tufanı, hayatı ona zehir etmekte, kendi ayağına kendi eliyle çalı dolandırmaktadır. Türkmen sadeliği içinde mistik lirizmin zirvesine yükselen ölümsüz şiir devi Yunus Emre, gök kubbeye bu gerçeği de erişilmez bir güzellikte armağan etmiştir. Şöyle diyor:

"Gitmez gönülden darlık,
Elde oldukça varlık."

Kozmik ilke, insanın düşündüğünün tam tersinedir ve şudur:

Eğer paylaşmıyorsanız, arttıkça daha mutsuz olursunuz! Artışın mutluluk getirmesi, arttıkça paylaşmakla mümkündür. Arttıkça paylaşmayanların insanlık dünyasına en zehirli armağanı terör olmuştur.

Kur'an, insandan şunu istemektedir:

İçindeki "Azalır!" korkusunu çıkarıp at, mülk ve imkânın sahibi Yaratıcı'nın, paylaştıkça artıracağını bil ve bunun gereğini yap. Kur'an, insanın derinlerindeki bu müthiş "Azalır!" korkusuna değinmekte ve insanı bu yıkıcı korkuyu aşmaya çağırmaktadır:

"De ki, 'Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da harcanır-biter korkusuyla cimri davranırdınız.' İnsan çok cimridir." (İsra, 100)

Kur'an, mensuplarını bu yıkıcı duygudan kurtulmaya çağırmakta ve onlara, temel niteliklerinden birinin de 'münfik' (infak eden, paylaşan) olması gerektiğini hatırlatmaktadır, (bk. 3/17)

Kur'an insanının münfik sıfatı her hal ve şartta faal olması gereken bir sıfattır. Bol zamanda, kıt zamanda, zorlukta, rahatlıkta, gece-gündüz, gizli-açık...Onlar büyük imkânlardan büyük paylar çıkarırlar ama imkânları sınırlı olduğunda paylaşımı durdurmazlar. Sınırlı, hatta çok sınırlı imkânlardan da başkalarına pay çıkaranlardır onlar. (bk. 3/134; 16/75; 65/7)

İNFAKLA İLGİLİ TEMEL İLKELER

İnfak, ihtiyaç fazlasından yapılacaktır:

'İhtiyaçtan fazlasını vermek' (2/219) tabiri, çok zıt anlamlara çekilebilecek bir tabirdir. Ancak, bu tabiri, Kur'an'ın infakla ilgili diğer beyyineleriyle birlikte değerlendirdiğimizde sıkıntı kalmaz. Esasında Kur'an, bu tabirle paylaşımda orta noktayı göstermektedir.

Orta nokta dememiz sebepsiz değildir. Çünkü Kur'an, en ileri noktayı gösterirken, paylaşımın komünist sistemlerdeki algılanışını bile aşan bir yaklaşımla şöyle demektedir:

"Allah, rızıkta kiminizi kiminize üstün kılmıştır. Kendilerine fazla verilenler, azıklarını ellerinin altındakilere aktarıp da hepsi onda eşit hale gelmiyor. Allah'ın nimetini mi inkâr ediyor bunlar?" (Nahl, 71)

Bu sarsıcı ifade, rızıkta eşitlik istemekte, bu eşitliğin inkârını Allah'ın nimetini inkârla eşanlamlı tutmaktadır. Rızıkta eşitlik çok anlamlı bir tabirdir. Kur'an, rızıkla, gıdalanmayı kast eder. O halde, Kur'an; rızıkta eşitlik ilkesiyle, temel insan haklarından biri olan gıdalanmanın evrensel ölçekte bir eşitlikle gerçekleştirilmesi gerektiğini mutlu bir insanlık için kaçınılmaz görmekte, bunun aksini yapan bir dünya düzeninin Yaratıcı'nın iradesine ters düştüğünü göstermektedir.

Bu ayet, insan haklarının, sosyal adaletin ve sosyal demokrasinin 21. yüzyılda ulaşmaya çalıştığı en son noktayı göstermektedir. İslam dünyasının hayata, insana, toplumsal düzene ve paylaşıma böyle bakan bu kitabın getirdiği dinin neresinde olduğunu tekrar tekrar sormak, ama biraz da sorgulamak gerekir.

Benim bu satırları yazdığım 4 Ağustos 2005 günü, gazetelerin sayfaları, İslam dünyasının şampiyon ülkelerinden birincisi sayılan Suudî Arabistan'ın kralı Fahd'ın ölümünü ve bıraktığı servetle yaşadığı hayatı değerlendiren haber ve yorumlarla doluydu. Şimdi bu ayetin açtığı pencereden, İslam'ın bu beşik ülkesinin 'Müslüman kral'ının dünyanın önüne koyduğu manzaraya bir bakalım:

Müteveffanın geride bıraktığı servet: Riyad ve Cidde'de 5 milyar dolar değerinde iki saray, 32 milyar dolar nakit para, Fransız Rivierası'nda bir şato, Boeing 747 tipi bir uçak, Cadillac marka onlarca araba, İspanya'nın Marbella kasabasında 250 dönüm alanda yaptırdığı bir saray.

Verilen bilgiye göre, Peygamber Beldesi Kralı'nın Marbella'daki sarayında 800 kişilik bir hizmet ekibi çalışmakta, şoförlere 5 bin, diğer hizmetçilere 3 bin dolar aylık verilmektedir. Sarayın hizmeti için 4 uçak, 600 Mercedes otomobil, 50 limuzin, seçkin otellerde 300 oda ve ayrıca aylığı 180 bin Euro'luk villalar kiralanmış.

Kral, her yıl, 100 milyon dolar değerindeki el-Diriyah yatıyla Fransız kıyılarını dolaşırdı. 1987'de Monaco kumarhanelerinde 6 milyon dolar kaybederek medyanın gündemine oturmuştu. 3 karısı ve 8 oğlu var. Kızlarının sayısı her ne hikmetse verilmiyor.

Kral, 83 yaşında öldü. Son yıllarında bol bol cami yaptırdığı söyleniyor. Bu durum akla hemen şu soruyu getiriyor:

İslam dünyasında ve 'Müslüman' tipin icraatında cami neyin maskelenmesinde kullanılıyor ve neyi ifade ediyor?

Kralın dünya ölçeğinde hamisi, garantörü, bilindiği gibi, ABD idi.

Şimdi, lütfen, yukarıda verdiğimiz ayeti bir kez daha okuyun ve Müslüman dünyanın Peygamber beldesi kralının durumunu bir kere daha düşünün. Ve tabiî İslam dünyasıyla ilgili sorularınızın cevaplarını yeniden verin.

İNFAK ETMEK YERİNE ALLAH'I SUÇLAYANLAR

Suut kralı ve benzerleri, görevlerini yerine getirmemek için insan hayatındaki perişanlıkların sebebi olarak Allah'ı gösterme küstahlığına gitmekteler. İnfak görevinden kaçmak için bulunmuş şu namert bahaneye bakın:

"Onlara, 'Allah'ın size lütfettiği rızıklardan dağıtın!' dendiğinde, nankörlüğe sapanlar, iman edenlere şöyle derler: 'Allah'ın, dilediği

takdirde yedirip doyuracağı kişiyi biz mi doyuracağız? Siz açık bir sapıklık içindesiniz, hepsi bu." (Yasın, 47)

Herkes infakta bulunacaktır:

Kur'an, infakı insan hayatının olmazsa olmazlarının başına koymuştur. İnfak, hayata katkıda bulunmanın namıdiğeridir. Herkes, hayata katkıda bulunacaktır. Çünkü hayat, herkese bir biçimde katkıda bulunmaktadır. Hayatın özellikle insana katkısı tanımlanamaz büyüklüktedir, sınırsızdır. Kur'an bunu şöyle ifade etmektedir:

"Kendisinden istediğiniz her şeyden size bir parça verdi. Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, sayıp bitiremezsiniz. Doğrusu şu ki, insan, gerçekten çok zalim, çok nankördür." (İbrahim, 34)

İnsan, hayatın her alanından ve her mensubundan bir şeyler almakta ama kendisi dışında hemen hemen hiç kimseye bir şey vermemektedir. Din, insanın kendisi dışındakiler için de bir şeyler yapmasını sağlamanın temel kurumudur. Bunun içindir ki, din dilinde, özellikle İslam fıkhı dilinde 'Allah'ın hakları' kamunun hakları anlamında kullanılır. Ve bu böyle olduğu içindir ki, Kur'an, dini, vermenin değil, almanın aracı yapanlara lanet etmekte, onları Allah'ın düşmanı olarak görmektedir.

Herkes infak edecektir, herkesin infak edebileceği bir şeyi vardır. Hayat, insanı bu şekilde donatmıştır. Hz. Peygamber, "Dostunun yüzüne tebessüm etmen de bir paylaşımdır" buyurarak bu kozmik gerçeğe dikkat çekmiştir. Temel ilke Kur'an'da şöyle ölümsüzleştiriliyor:

"Geniş imkâna sahip olan bu geniş imkânından infak etsin/paylaşsın. Rızkı kendisine ölçü ile verilmiş olan da Allah'ın kendisine verdiğinden infak etsin. Allah hiçbir benliği, kendisine verdiği şey dışında yükümlü tutmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır." (Talâk, 7)

Kur'an, toplumsal hayatın en önemli mutluluk ve başarı ilkelerini, infakı anlatan ayetlerinde ortaya koymuştur. Bunların en çarpıcı ve sarsıcı olanını yukarıda verdik. İkinci olarak Âli İmran suresi 92. ayette verilen ilkeye dikkat çekeceğiz. İlke, ayetin bizzat kendisidir:

"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe hayırda erginliğe/dürüstlüğe asla ulaşamazsınız. İnfak etmekte olduğunuz her şeyi, Allah çok iyi bilmektedir."

Bu ayet, infakın uygulanışında esas olan ilkelerden birini de vermektedir: İnfak; sevilen, değer verilen, infak eden için önemli olan şeylerden yapılacaktır. Kur'an bu noktanın altını ısrarla çizmektedir. Çünkü atılası şeyleri başkalarına vermek, maddesel anlamda bir yardım gibi görünse de ruhu-özü bakımından insan onurunu rencide eden bir olgudur. Kur'an buna karşı çıkıyor:

"Ey iman sahipleri! Kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkarmış olduklarımızın temiz/leziz/hoş/güzel olanlarından infak edin. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pis/bayağı şeyleri vermeye kalkmayın." (Bakara, 267)

İnfakta başa kakma, eziyet olmamalı, (bk. 2/262). Başa kakma, yüze vurmanın yer aldığı bir infak, paylaşımdan beklenen bütün maddî ve manevî sonuçları yok eder. (2/264)

İnfak, verilene değil, verene iyiliktir. Yani infak eden, esasında kendisine iyilik etmiş, kâr sağlamış olur. Varlıkta egemen olan düzen, infak edenin verdiğinden daha fazlasını çok daha fazlasıyla ona geri çevirecektir. Kur'an bunu, Yaratıcı'nın şaşmaz vaatlerinden biri olarak defalarca ifade etmektedir.

Yaratıcı'nın 'geriye döndürme' vaadi çok cömert bir vaattir:

"Mallarını Allah yolunda infak edip paylaşanların durumu, yerden, her başağında yüz dane bulunan yedi başak çıkarmış bir daneye benzer. Ve Allah, dilediği kişi için daha da arttırır." (Bakara, 261)

İnfak, 'sürekli getirişi olan ticaret' şeklinde ifade edilebilir. Kur'an şöyle diyor:

"Kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık infak edenler, asla batmayacak bir ticaret umabilirler." (Fâtır, 29)

"Bir şey infak ederseniz Rab, onun yerine başka bir şey lütfeder. Rızık verenlerin en hayırlısıdır O." (Sebe', 39)

"Allah yolunda harcadığınız her şey size tam olarak ödenir; hiçbir haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfâl, 60)

Bu geri döndürme, hem bireysel planda hem de toplumsal planda işler. Bu kozmik düzen şu ifadelerle öne çıkarılmıştır:

"Nimet ve imkândan başkalarına bağışladığınız, esasında sizin öz benlikleriniz lehinedir." (Bakara, 272)

Çünkü paylaşım aksarsa toplumun altı üstüne gelir, dengesizlikler başını alıp gider ve hiç kimse istiflediklerinden hayır göremez, tam aksine onlar istifçinin başına bela olur. İşte infakın aksatılmasının yarattığı tehdit budur. Ayetin deyimiyle infakı aksatarak 'kendi eliyle tehlikeye düşmek' budur. İnfakı işletmeyen istifçiler bu tehdit ve tehlikeyle yüz yüze gelmemek için, başta din olmak üzere bütün değerleri yozlaştırıp istismar ederler.

İnfakta riya (gösteriş, ikiyüzlülük) olmamalı, (bk. 2/264) İnfak, sadece sonsuzlaşmak niyet ve beklentisiyle yapılmalıdır. Kur'an buna, kendi terminolojisi içinde, 'Allah'ın yüzünü istemek niyeti' diyor.

"Nimet ve imkândan başkalarına bağışladığınız, esasında sizin öz benlikleriniz lehinedir. Allah'ın yüzünü arzulama dışında bir şey için infak etmiyorsunuz. İnfak ettiğiniz her nimet size tam bir biçimde geri verilir." (Bakara, 272)

Riya, yani ikiyüzlülük insan onuruna vurulan en büyük darbedir. Sadece karşıdaki insanı değil, riyayı bizzat sergileyeni de yozlaştırıp çürütür. Riya ile ve riya için yapılmış bir infak, Kur'an'a göre, şeytana yoldaşlık dışında hiçbir şey kazandırmaz, (bk. 4/38)

İnfakın, kendisiyle aynı kökten gelen nifakla ilişkisi ve bunun mümin-münafık zıtlığındaki belirleyici rolü de incelemeye değer niteliktedir. Biz bunu, bu eserin Münafık maddesinde yaptık.